

Joachim Werner, *Die Langobarden in Pannonien. Beiträge zur Kenntnis der langobardischen Bodenfunde vor 568*. Bayerische Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, Abhandlungen NF Heft 55 A, B München 1962. 195 S. 32 Abb. 72 Taf.

Scurt timp după apariția lucrării *Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches*, specialistul de frunte pentru problemele arheologiei epocii migrațiunilor prezintă o nouă carte despre longobarzii din Panonia. Dacă în prima s-au urmărit legăturile cuprinzătoare eurasiatice care se manifestă în cadrul imperiului lui Attila, arătându-se eșalonarea lor culturală și cronologică de la răsărit spre apus, în cea de-a doua lucrare se discută probleme care din punct de vedere teritorial privesc teritoriul redus transdanubian, iar sub raport cronologic câteva decenii ale secolului al VI-lea. Ar fi însă greșit să se aprecieze după asemenea criterii cele două cercetări care operează nu numai cu dimensiuni deosebite, dar dovedesc în ambele cazuri cu aceeași competență și posibilitatea de a lămuri unele probleme istorice cu mijloace arheologice.

Problema de bază a cărții rezultă din datele istorice potrivit cărora longobarzii ocupă în anul 489 regiunea Rugiland, situată în nordul Dunării, trec începând cu anul 526/27 sau 547/48 în Panonia și pleacă de aici, în 568, în Italia. Sarcina unei analize arheologice ar fi, prin urmare, să determine caracteristicile materialelor fazei nord-danubiene și a celor panonice și să separe în cultura materială longobardă din Italia obiectele aduse aici pe la 568 de cele ulterioare. În legătură cu aceasta se discută mișcărilor populațiilor contemporane între Moravia și Slovenia, precum și consecințele cronologice care rezultă din examenul descoperirilor arheologice.

Punctul de plecare al cercetărilor îl constituie necropola de la Várpalota, în apropierea lacului Balaton. Pe baza planului de situație al mormintelor și a inventarelor lor se poate face dovada că longobarzii au fost înmormințați aici încă împreună cu avarii, ceea ce oferă posibilitatea identificării materialelor longobarde tirzii și a celor avare timpurii din Panonia în jurul anului 568. Descoperirile arată că data unei penetrații longobarde mai timpurii în Panonia, în jurul anului 530, este mai probabilă decât cea ulterioară. Din repartizarea mormintelor se poate deduce că avarii trăiau în poligamie și aveau robi, pe când mormintele longobarzilor sînt grupate după familii monogame, egal îndreptățite.

La analiza diferitelor categorii de descoperiri, autorul arată că ceramica lucrată cu mina, de forme puțin numeroase și ornamentație cu impulsături triunghiulare, este dependentă de modelele germanilor de pe Elba. Interpretarea dificilă a fibulelor se face cu toată competența, dar, din cauza varietății formelor, eșalonarea lor cronologică și tipologică nu se poate sesiza tot atât de convingător ca la ceramică. Sub aspect metodologic este importantă noțiunea „identității motivelor” cu care operează profesorul münchenez. Din punct de vedere cronologic se impun revizuirea cronologiei materialelor merovingiene pentru secolul al VI-lea și fixarea unor date mai timpurii, impuse, de altfel, și de noile descoperiri „cheie” de sub catedrala din Colonia și din St. Denis.

Datarea și interpretarea pieselor de harnașament de la Veszvény și a tumulului regal de la Žuraň lângă Brno — capitolele IV-V ale lucrării — sînt interesante, dar încă neobișnuite, dacă se are în vedere caracterul cu totul izolat al acestor fenomene în regiunea Dunării.

În continuare se tratează probleme care depășesc cadrul cronologic al staționării longobarzilor în Panonia, dar privesc premisele și consecințele ei. Astfel, încetarea apariției de noi morminte de inhumatie în nordul Dunării și apariția mormintelor de incineratie de tip Praga indică o schimbare decisivă în compoziția etnică a populației. Descoperirile făcute în așezările fortificate din Slovenia arată un amestec al populației băștinașe romane cu cea longobardă. Renumita necropolă de la Carnium — Krainburg aparține, prin inventarul ei, încă fazei panonice și încetează în legătură cu înaintarea slavilor de la sfîrșitul secolului al VI-lea. Trebuie admis un procentaj considerabil, chiar precumpănit, de morminte ale populației romanice, pentru identificarea căreia autorul dă unele indicații prețioase.

În încheiere se precizează poziția longobarzilor în cadrul cercului „răsăritean-merovingian” și relațiile lor cu celelalte triburi și stăpîniri germanice. Interdependența intereselor politice, sprijinite de legăturile conjugale între familiile stăpînitoare, și amestecul Bizanțului determină desfășurarea complicată a evenimentelor istorice pînă la plecarea longobarzilor în Italia.

Cataloage, liste de descoperiri amănunțite, precum și diferiți indici, care cuprind o pătrime din întinderea volumului, ilustrează baza largă de documentare a cărții. Competența deosebită și claritatea argumentării permit de fiecare dată să se deosebească rezultatele sigure, dovedite științific, de ipotezele de lucru probabile. Adeseori sînt cuprinse în note, într-o formă succintă, păreri și rezultate ale unor cercetări care ar putea să formeze obiectul unor articole întregi. Este de relevat și obiectivitatea cu care autorul revine asupra unor păreri proprii, astăzi depășite ca urmare

a apariției unor materiale noi. Se pot aminti în acest sens problema cronologiei din secolul al VI-lea și formarea stilului animalier II.

Cu toate că la răsărit de Dunăre teritoriile longobarzilor sînt separate de cele ale gepizilor printr-o zonă largă lipsită de descoperiri, există totuși anumite puncte de contact și constatări prețioase și pentru arheologia prefeudală din țara noastră, dintre care unele pot fi menționate cu acest prilej. Spre deosebire de Transilvania, la longobarzii transdanubieni, întocmai ca și în regiunea Tisei, nu s-au identificat și cercetat așezări. Pe cînd la Várpalota și în alte necropole predomină ceramica lucrată cu mîna, aceasta lipsește în largă măsură spre răsărit de Tisa. În ambele jumătăți ale bazinului carpato-dunărean sînt prezente cupe piriforme servind ca serviciu pentru băutură. Pe cînd la longobarzi cupele derivă din modelele ceramicii lucrate cu mîna, deocamdată nu este posibil să se stabilească în răsărit proveniența vaselor în formă de pungă, autorul presupunînd însă și aici un proces analog. De asemenea, lipsesc sub raport cronologic și teritorial indicii pentru derivarea cînilor cu tub de turnare. Nelămurită este și originea ornamentației ștampilate a ceramicii fine, care nu trebuie căutată la gepizi și la longobarzi și nu arc nici legături sesizabile cu ceramica ștampilată panonică din secolul al IV-lea e. n. Rămîne deci deschisă problema dacă și de la cine se împrumută în răsăritul sau apusul Tisei această tehnică de ornamentare. În orice caz, ornamentele care se asociază cu cele ștampilate pot fi derivate lângă Tisa din ceramica sarmată și mai încolo spre răsărit din cea de tip Sîntana de Mureș-Cerneahov. Folosirea ceramicii ștampilate în Italia exclude însă posibilitatea ca ea să reprezinte la longobarzii din Panonia un import gepidic. Lista ceramicii ștampilate (p. 177—178) poate fi completată cu unele descoperiri noi din Transilvania (Bratei, Cipău, Dej, Morești, Noșlac, Porumbeni Mici).

Importul vaselor de bronz apusene nu depășește spre răsărit Dunărea și nici fibulele caracteristice în formă de S nu ajung, cu o singură excepție, pînă la Tisa. Interesantă

este și menținea despre originea nobilă a celor înmormințați cu scuturi, deoarece și în necropolele de la Lechința, Morești, Noșlac și Vereșmort există asemenea descoperiri care oferă indicii pentru diferențierea socială a celor înmormințați. În lumina evoluției longobarde din Italia ar trebui apreciată și lipsa fibulelor în necropolele de înhumăție tirzii din Transilvania (Bandu, Noșlac, Vereșmort). Întocmai ca la Vârpalota, dar la o dată mai târzie, la Noșlac se observă că mormintele de factură avară se leagă de cele premergătoare din secolele VI–VII. Deosebit de prețioasă este indicația autorului că în Slovenia (Bledu, Krainburg) cerceii de bronz cu butoni

poliedrici pot fi atribuiți populației romanice. În acest sens, cei care foloseau cerceii descoperiți la Cluj și la Sighișoara pot să aparțină populației băștinașe din Transilvania. În general s-ar deschide noi posibilități de interpretare pentru necropolele din Transilvania aparținând acestei perioade dacă se admite că aici, întocmai ca la longobarzi în Slovenia și la franci în Renania, populația băștinașă germanică și romanică se înmormintează deopotrivă în aceleași cimitire.

Succinta prezentare în cadrul unei recenzii a conținutului cărții nu poate să cuprindă însă nicidecum bogăția de idei ce o caracterizează și noile perspective care le deschide.

K. Horedt

N. Grigoraș, *Cetatea „Smedorova” și Cetatea Nouă (Novograd) de la Roman, în Omagiu lui P. Constantinescu-Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani, București, 1965, p. 239–246.*

Dacă în urmă cu 15 ani arheologia evului mediu din țara noastră, aflată atunci într-un stadiu incipient, de școală, nu s-a putut bucura de aprecierea unanimă a istoricilor mai vechi, nu credeam posibil ca astăzi să mai existe opinii care să nege sau să omită contribuția pe care această disciplină istorică a adus-o și o aduce tot mai mult la cunoașterea feudalismului dezvoltat. Altfel vorbind, nu puteam concepe în momentul de față un studiu asupra uncea sau alteia dintre fortificațiile Moldovei medievale, cercetate în bună măsură pe cale arheologică, fără a se ține seama de rezultatele acestei cercetări și fără a aduce nimic nou nici măcar din punctul de vedere al izvoarelor scrise. Iată însă că istoricul ieșean N. Grigoraș este cu totul de altă părere, întrucât — după trei campanii de cercetare arheologică a Romanului medieval, cercetare în urma căreia, cel puțin pentru specialiști, era pe deplin lămurită problema celor două fortificații românești (și precizăm că este vorba de cetatea lui Roman I, construită pe malul stîng al Moldovei, și de Cetatea Nouă, zidită de Ștefan

cel Mare pe malul stîng al Siretului), iar rezultatele acestei cercetări făcute publice în mai multe rânduri — ne pune la dispoziție un material în care, ignorând în totalitate cercetările arheologice, încearcă să rezolve, cu ajutorul unor argumente pe care le-a mai folosit și în alte lucrări, nu problema fortificațiilor amintite, ci una care de fapt... nu există.

Dacă a existat o problemă a fortificațiilor românești și dacă s-a făcut o confuzie între fortificațiile Romanului, aceasta se referă exclusiv la cetatea lui Roman Mușat, menționată o singură dată la 30 martie 1392¹, și la Cetatea Nouă.

Datorită lipsei de cercetare în teren, nu se cunoștea unde a existat cetatea lui Roman Mușat și unde Cetatea Nouă. S-a considerat, de aceea, în mod greșit că în locul cetății lui Roman I, distrusă de invazia lui Matei Corvin în Moldova, Ștefan cel Mare a ridicat Cetatea Nouă. Nimeni nu s-a îndoit însă (în afară

¹ DIR, veacul XIV-XV, A. Moldova, I (1384–1475), p. 2–3.

de N. Grigoraș) că Cetatea Nouă, menționată în documente începând din secolul al XV-lea și pînă în secolul al XVII-lea, este una și aceeași cu cetatea pe care Gr. Ureche și D. Cantemir o numesc Smedorova.

Cercetările arheologice au identificat și dezvelit cetatea de pămînt și lemn a lui Roman Mușat, stabilind planul, elementele componente și, pe baza monedelor, materialului ceramic și elementelor stratigrafice, perioada de funcționare a acesteia : de la finele veacului al XIV-lea (înainte de 30 martie 1392) pînă în prima parte a domniei lui Alexandru cel Bun, cînd cetatea este abandonată și demolată, iar pe locul respectiv se construiesc locuințele orașenilor din Roman chiar în timpul lui Alexandru cel Bun². Este limpede, așadar, că cetatea lui Roman I nu numai că nu a fost distrusă în timpul campaniei lui Matei Corvin din 1467, dar încetarea funcționării ei se petrecuse mult mai devreme. Cercetările arheologice au dovedit, apoi, că Ștefan cel Mare a zidit la circa 5 km sud-est de orașul medieval Roman, pe malul stîng al Siretului, Cetatea Nouă (vezi mai jos nota 3). Începînd cu anul 1466, menționarea Cetății Noi și a pîrcălabilor ei se face, aproape fără întrerupere, pînă în secolul al XVII-lea. Această cetate din piatră, construită pe un teren gol (deci fără urme de locuire anterioare celei de-a doua jumătăți a secolului al XV-lea), este prevăzută cu șanț de apărare cu contraescarpa zidită, întocmai ca și la Suceava. Mai tîrziu, probabil în 1483, acestui fort inițial prevăzut cu turnuri circulare, Ștefan cel Mare li adaugă o curtină exterioară pe latura de est, curtină de formă rectangulară, cu ziduri groase de 4 m și prevăzută cu bastioane groase de peste 4 m. Întreaga cetate a fost apoi înconjurată cu un șanț de apărare, lat de peste 30 m, în care a

fost abătută apa Siretului³. În toate documentele, această cetate este menționată fie sub numele de Cetatea Nouă (Novograd), fie, mai tîrziu, sub acela de Cetatea Romanului, fiindcă o altă cetate la Roman nu mai exista începînd cu mijlocul secolului al XV-lea. Din motive pe care nu le cunoaștem încă, Gr. Ureche și apoi D. Cantemir (dar numai ei) dau acestei cetăți numele de Smedorova sau Smeredova. În nici un document medieval nu o întîlnim sub acest nume.

Redate foarte pe scurt, pentru lămurirea cititorului mai puțin avizat, acestea sînt rezultatele principale de pînă acum ale cercetărilor arheologice, rezultate care confirmă în întregime conținutul izvoarelor scrise, dînd acestora un conținut mai bogat și un plus de veridicitate.

Revînd la articolul lui N. Grigoraș, rezultă, așadar, că nici nu poate fi vorba de „Smedorova și Cetatea Nouă”, ci doar de Cetatea Nouă (Smedorova). Aceasta referitor numai la titlul lucrării lui N. Grigoraș. Trebuie spus apoi că nici felul cum tratează această problemă nu este nou, aceeași metodă întîlnind-o și în alte lucrări ale autorului, începînd cu *Vechi cetăți moldovenești (originea lor)*⁴ și continuînd cu *Despre orașul moldovenească începînd cu epoca de formare a statului feudal*⁵. În toate aceste lucrări, și cu deosebire în cea la care ne referim acum, fără a face trimiterile obligatorii – și ne întrebăm cum ar fi putut face acest lucru –, autorul afirmă că, după unele documente (?) la est de Carpați existau orașe încă „înainte de mijlocul secolului al XIV-lea” (p. 240). Ba, ceva mai mult, autorul ignorînd tot ce a realizat cercetarea istorică marxistă din țara noastră în ultimii 20 de ani, afirmă – bineînțeles tot fără probe

² Pentru descrierea și discutarea fortificației mușatine de la Roman. vezi articolul nostru *Новые исторические данные о мушатиинской крепости в Романах, в свете археологических исследований*, în *Dacia*, N.S., IX (sub tipar); cf și M.D. Matei, *Cîteva probleme de cronologie ridicate de cercetările din cetatea de pămînt de la Roman*, în *SCIV*, XV, 1964, 4, p. 505–513.

³ Vezi, în această privință, I. Chișescu, *Cetatea Nouă de la Roman în lumina cercetărilor arheologice*, comunicare prezentată în cadrul sesiunii de comunicări a comisiei muzeelor științifice din decembrie 1964 (în curs de publicare în volumul consacrat acestei sesiuni).

⁴ În *Studii și cercetări istorice*, an. XX, Iași, 1947, p. 132–165.

⁵ În *SCȘ Iași*, IX, 1, 1960, p. 83–95.

— că orașele moldovenești „Tg-Neamț, Suceava, Siret, Roman etc. s-au dezvoltat încă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea, sub acoperirea unor puncte fortificate” (*ibidem*). Nespunând *nici un cuvânt* de cercetările arheologice din țara noastră, N. Grigoraș încearcă unele referiri la cercetările arheologice din U. R. S. S. ca și cum acestea, și nicidecum cele efectuate la Roman, ar putea lămurii problemele... Romanului.

Și ca să întărească afirmația că orașele moldovenești se formaseră în secolul al XIII-lea, autorul citează privilegiul acordat la 6 octombrie 1408 de Alexandru cel Bun negustorilor lioveni, în care sînt menționate o serie de orașe moldovenești. Ne lasă autorul să înțelegem că documentul din 1408 oglindea situații din secolul XIII? De ce nu dintr-o epocă mai timpurie?

După aceste considerații introductive, care nu sînt dect idei preconcepute, vehiculate și în alte lucrări mai vechi ale sale, cercetătorul ieșean atacă problema anunțată în titlu. Sigiliul Romanului — care, după Emil Virlosu, „poate avea o vechime corespunzătoare sau aproape corespunzătoare cu stema Moldovei”⁶ — este, după N. G., „o copie fidelă de la sfîrșitul secolului al XIV-lea a ucieia mai vechi, cînd centrul urban se numea altfel” (p. 241). Și pentru că autorul dorește neapărat să ne... ducă în secolul al XIII-lea ne lămurește că vechimea acestui centru urban ar fi „din a doua jumătate sau cel mai tîrziu de la sfîrșitul secolului al XIII-lea” (*ibidem*, unde se face și trimiterea la... N. Grigoraș). Aici, N. Grigoraș precizează și locul unde există în veacul al XIII-lea acest centru urban cu emblema capului de mistreț. Așezarea urbană era atunci (secolul al XIII-lea — *n.n.*) „pe stînga Siretului, și, ca atare, înconjurată din trei părți de codrii Pogănușului, în care erau ca și astăzi, numeroși mistreți” (*ibidem*). Ca și cum la 5 km nord-vest de acest punct — acolo unde a existat realmente orașul Roman (cer-

etat pe cale arheologică mai mult de jumătate), dar începînd cu finele veacului al XIV-lea —, prezența acestor animale era riguros interzisă sau ca și cum era imperios necesar ca edilii acestui centru urban să fi trăit între mistreți atunci cînd și-au ales emblema orașului.

Prin aceste argumente, considerîndu-se dovedită existența în stînga Siretului încă din veacul al XIII-lea a unui centru urban „din care mai tîrziu, prin roire sau strămutare, se va întemeia orașul Roman” (*ibidem*), autorul ne precizează și cum se numea acest centru. Întocmai ca și în lucrările mai vechi, N. Grigoraș, pornind de la informația lui Gr. Ureche după care „Vă leato 6991 (1483) au început Ștefan Vodă a zidi cetatea de la Tîrgul Romanului, ce se chiamă Smeredova”⁷ și reluînd vechea explicație a lui I. Minea că Smeredova sau Smedorova „s-au alcătuit din românescul Smedru = sf. Dumitru”⁸, conchide că vechiul centru urban se numea astfel. Atragem încă o dată atenția că numele de Smeredova sau Smedorova apare numai începînd cu Gr. Ureche și este dat cetății ridicate de Ștefan cel Mare în stînga Siretului. Nu înțelegem de unde provine toată teoria despre existența în acest loc a unui centru urban cu acest nume. Este adevărat că în vecinătatea Cetății Noi (numită de Ureche Smeredova) se află un platou cu resturi de cultură materială. Numai că N. Grigoraș n-a putut observa că aceste resturi aparțin secolului al XV-lea. Este, probabil, vorba fie de o așezare rurală, fie, mai degrabă, de așezarea celor ce au construit cetatea. Oricum ar fi, prezența unui centru urban în acest loc, și încă din secolul al XIII-lea, se exclude din capul locului.

Apoi se explică acea ciudată „roire” a populației orășenești de aici. Roman I, „apreciînd că din punct de vedere strategic vechea cetate nu mai corespundea — deși pînă acum nu s-a vorbit și despre o cetate în acest loc, înțelegem

⁷ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1955, p. 93.

⁸ I. Minea, *Despre cel mai vechi nume al orașului Roman*, în *Cercetări istorice*, an. X—XII, 1934—1936, 1, p. 346.

⁶ E. Virlosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, în *DIR*, Introducere, II, p. 460.

că este vorba de una considerată ca obligatorie pentru dezvoltarea unui centru urban în secolul al XIII-lea --, a construit o altă întăritură pe malul stîng al Moldovei" (p. 242). De acord cu faptul că Roman I a construit o cetate din pămînt și lemn pe malul stîng al Moldovei, dar precizăm încă o dată că pe malul stîng al Siretului, la Cetatea Nouă (Smeredova), nu s-a aflat nici un element de cultură materială anterior celei de-a doua jumătăți a secolului al XV-lea, iar elementele de construcție ce atare sînt caracteristice exclusiv și în totalitate epocii lui Ștefan cel Mare. După construirea cetății lui Roman I pe malul Moldovei, autorul consideră posibil ca, „datorită drumului mai bun..., o parte din locuitorii centrului urban să se fi mutat aici înainte de 30 martie 1392" (*ibidem*). În concluziile de la sfîrșitul articolului, N. Grigoraș adaugă: „Restul populației din vatra vechiului centru urban așezat pe malul stîng al Siretului a fost mutată în vatra actualului oraș Roman... în vremea celei de-a doua domnii a lui Petru Rareș" (p. 246).

Observînd apoi că Cetatea Nouă apare menționată în documente începînd cu 15 septembrie 1466⁹, autorul consideră că Ștefan cel Mare a refăcut cetatea lui Roman I (!), dar „a menținut și, poate, chiar a pus în stare de funcționare și cetatea de pe malul stîng al Siretului" (p. 242), respectiv presupusa, dar în fapt inexistentă Smeredova din secolul al XIII-lea.

Am avea, așadar, de-a face, potrivit opiniei autorului, începînd cu cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea, cu două cetăți la Roman: Cetatea Nouă în orașul Roman și Cetatea Smeredova pe malul Siretului, ambele fiind refăcute de Ștefan cel Mare. Prin aceasta, N. Grigoraș nu numai că neagă toate considerațiile foarte valoroase făcute în legătură cu Cetatea Nouă de I. Bogdan, Melchisedek St., Const. Andreescu și de alți istorici, considerații verificate de cercetările arheologice, dar se îndoiște pînă și de informația foarte pre-

cisă a unui martor contemporan, Reichersdorfer, care precizează: „Mai sînt două cetăți foarte bine întărite: Romanul Nou, cetate așezată pe un șes lîngă Siret, care se varsă în Dunăre. Cealaltă cetate se cheamă Tîrgul Roman"¹⁰. Nici vorbă, așadar, că Reichersdorfer se referă la altă cetate lîngă Siret decît la Cetatea Nouă („Romanul Nou"), cealaltă „cetate" fiind orașul Roman fortificat („Tîrgul Roman"). Nu putem fi, de aceea, de acord cu autorul nici cînd afirmă, referindu-se la cele menționate de Reichersdorfer, că „înainte de mijlocul secolului al XVI-lea, din cauza deselor refaceri la care au fost supuse, cele două cetăți au început a fi confundate ca vechime și așezare una cu alta" (p. 244). O asemenea confuzie n-a făcut Reichersdorfer. Confuzia cea mai gravă o face însă tocmai N. Grigoraș.

În legătură cu aceasta ne îngăduim o singură întrebare: unde vede autorul, în orașul Roman, acea cetate care, împreună cu preclăbii ei, apare menționată în documente din secolul al XV-lea pînă în secolul al XVII-lea? Unde vede N. Grigoraș cetatea pe care, după spusese sale, Ștefan cel Mare „a reconstituit-o, și de aceea cetatea lui s-a numit Cetatea Nouă (Novograd)" — cetate care fiind iarăși refăcută — „în anul 1482, în parte, s-a surpat din nou din cauza apei Moldovei" (p. 246)? Pe baza cercetărilor arheologice afirmăm cu toată fermitatea că în afară de vechea fortificație mușatină -- a cărei existență încelează în prima parte a domniei lui Alexandru cel Bun -- n-a existat nici o altă cetate în orașul Roman. Există orașul medieval fortificat Roman (șanț de apărare și palisade, cercetate pe cale arheologică), dar aceasta este cu totul altceva. În schimb, după cum arătăm, pe malul stîng al Siretului există, începînd din 1466, una dintre cele mai puternice cetăți de piatră ale Moldovei medievale, cu ziduri groase și turnuri foarte puternice. Aceasta este, așa cum au subliniat și alți istorici, așa cum cercetările

⁹ DIR, *veacul XIV-XV, A. Moldova, I, (1384—1475)*, p. 351.

¹⁰ Reichersdorfer, *Moldaviae quae olim Daciae pars chronographia*, în *Tezaur de monumente istorice*, III, București, 1864, p. 142.

arheologice au dovedit-o, *singura* cetate a Romanului în secolele XV—XVII, Cetatea Nouă sau Novograd, sau Smedorova, sau, mai tirziu, cetatea Roman. Acestea sînt faptele.

De altfel, constatăm cu părere de rău că N. Grigoraș dovedește și o superficială parcurgere a documentelor publicate atunci cînd afirmă că după o primă distrugere de către Petru Rareș a fortificațiilor romășcane, „distrugerea acestei cetăți — Cetatea nouă — *n. n.* — ca și a altora a fost continuată de Alexandru Lăpușneanu” (p. 244). Facem precizarea că Cetatea Nouă și pircălabii ei apar menționați în documente nu numai înainte, în timpul și după domnia lui Lăpușneanu, dar pe toată perioada secolelor XV—

XVII¹¹, așa cum și cercetările arheologice demonstrează existența și funcționarea cetății pînă în secolul al XVII-lea inclusiv.

În încheiere, ținem să atragem din nou atenția cititorilor asupra adevărului istoric în legătură cu fortificațiile romășcane, adevăr stabilit pe baza cercetărilor arheologice, coroborate cu izvoarele scrise, adevăr neglijat și în felul acesta denaturat de Nicolae Grigoraș.

¹¹ Cf. toate volumele din colecția *Documente privind istoria României* referitoare la Moldova, de la vol. I (1384—1475) p. 351 pînă la ultimul volum apărut în această colecție, veacul al XVII-lea, A. Moldova, V (1621—1625), inclusiv p. 306 din acest volum.

Lucian Chișescu